

Vår versjon III:

1.98.

- Vi mente vi ikke handlet rettsstridig

Halden Arb. Blad 20/2-88

Vi bringer i dag den tredje artikkel fra «den annen side» under siste verdenskrig. Den vi presenterer i dag - vi kan kalle ham A - var frontkjemper slikt vårt forrige intervjuobjekt var. Men han er noe eldre og var med i Nasjonal Samling i Halden alt før krigen.

Det er ikke så lett å rulle opp disse årene igjen der vi sitter og samtaler. Samtalen går litt trått til å begynne med, men etter hvert blir det lettere.

HALDEN NS I 30-ÅRENE

Og vårt første spørsmål er å begynne med begynnelsen - før krigen.

- Du sier du var med i Nasjonal Samling alt i 1930-årene, men var det noe NS her alt på den tiden?

- Ja, det var det. Det var et par ivrige organisatorer som drev partiet i Halden. På middelskolen og gymnaset gjorde vi oss godt gjeldende, og det var stor sympati for vår sak. For min del

I sprengkulde på Østfronten. Det er telegrafbestyrer Charles Aamodt fra Halden vi ser på bildet.

- Det var et forferdelig slag og en stor skuffelse for meg - nettopp fordi jeg beundret ham - og så opp til ham. Jeg bestemte meg for å bli med i mobiliseringsringen, men tyskerne stanset toget jeg var med og det lyktes ikke å finne noen avdelinger. Det endte med at jeg kom hjem til Halden 10. april.

ENDRET SYN

- Du ble skuffet over Quisling, sier du, men du fortsatte jo som medlem av NS fremover, hvorledes kan det ha seg?

- Ja, det er et godt spørsmål. Men etter at Norge hadde kapi-

lig under vinterkrigen, men hadde ikke kommet ut. Da oppropet til dannelse av «Den norske Legion» kom, meldte jeg meg igjen. Det skulle være en ren norsk avdeling med norsk befal og norske uniformer. Dette ble innvilget og godkjent av tyskerne, men mens vi var inne for rekruttskole, infiltrerte de legionsadministrasjonen i Oslo og overtok den faktiske ledelse. Således ble vi sendt til Østfronten og Russland og ikke til Finland som meningen var.

PLUKKET LUS I FEMTI GRADERS KULDE

minnene fra fronten. Ofte griper en marerittlignende redsel deg, og jeg synes jeg gjenopplever uhyggen og elendigheten på slagmarken.

Det er som A. blir en tanke skjelve og engasjert idet han maner fram bildene fra den gang.

Vi skifter tema. Men det er ikke så lett.

EN VANSKELIG SNUOPERASJON

- Men du kom hjem igjen?

- Ja, det var jo som å komme til en helt annen verden, og det tok lang tid å akklimatisere seg. En plutselig flukt over

te rettsoppgjøret da. NS-folk og frontkjemper m. fl. ble internert og senere dømt etter «landssvik-anordningen», en provisorisk anordning som Londonregjeringen hadde vedtatt.

Men alt tar jo en slutt, og etter tid og stund var alle ute i samfunnet igjen. I begynnelsen var det selvsagt vanskeligheter med å skaffe seg arbeid som passet, man fikk ta det som var å få. Folk var stort sett greie å ha med å gjøre og særlig da de som hadde vært aktive i motstanden mot tyskerne.

IKKE RETTSSTRIDIG

var jeg svært interessert i samfunnsspørsmål, og jeg var utstyrt på mange av Arbeiderpartiets valgsteder. Jeg kan gi redaksjonssekretær i Halden Arbeiderblad, Bjarne Dietz, attest som en utmerket taler. Men jeg var helt uenig med ham.

ARBEID OG FORSVAR

- Ødela dere møtene for hverandre?

- Jeg var aldri med på noe sånt og jeg vet heller ikke noe om bråk av den art. Selv om mange var enige med oss på borgerlig side, virket agitasjonen om de bortkastede stemmer. Oppslutningen om valget i 1936 ble dårlig, og også i Halden døde virksomheten i NS etter hvert.

- Hva var grunnen til at du ble med i NS som tenåring alt i 1930-årene?

- Det var spesielt til forhold som gjorde inntrykk på meg. Den store arbeidsløsheten og nedbyggingen av forsvaret. NS ville ha arbeid for alle og et styrket forsvar.

9. APRIL

Så kom 9. april.

- Jeg studerte jus i Oslo den gangen. Det var ikke akkurat noen stor overraskelse for meg at tyskerne kom. Affæren i Jøssingfjorden med det engelske angrep på det tyske skipet «Altmark» burde fortelle at noe var i gjære. Da engelskmennene nåt mellom 7. og 8. april la ut miner i norsk farvann var krigen i virkeligheten ført inn på vårt territorium. Tyskerne, som fikk viktige forsyninger for sin krigføring langs norskekysten, måtte vel gripe inn på en eller annen måte. Etter det vi senere har fått opplyst var også engelske troppetransporter underveis. Det var likevel tyskerne som kom først. Da nordmennene våknet 9. april var de viktigste byer besatt.

QUISLING SKUFFET MEG I FØRSTE OMGANG

- Hvordan reagerte du på Quislings kupp 9. april?

tuler og de politiske partier våknet til liv igjen, måtte jeg fundere lenge og vel over min stillingtagen. Jeg kom etterhvert til et mer forsonlig syn på Quislings opptreden den 9. april. Han var jo en 1. classes militær begavelse og han innså selvsagt straks at Norge ikke kunne utrette noe i denne situasjonen. Det meste av landet var besatt av verdens sterkeste krigsmakt. Vi hadde ikke mobilisert ennå og våpen og utstyr var håpløst umoderne og avlegs. Å gå til krig under slike omstendigheter, ville være det samme som å sende våre soldater rett i den sikre død, og hus og hjem ville bli rassert. Slik gikk jeg ut fra at han hadde tenkt.

DEN NORSKE LEGION

- Du var jo med å kjempet ved Østfronten, kan du fortelle litt om det?

- Da tyskerne angrep Sovjet 22. juni 1941, stilte finnene seg på tysk side. Finland var jo overfalt av Sovjet vinteren i forveien og valgte nå å fortsette krigen. Jeg hadde meldt meg som frivil-

- Hvordan opplevde du Østfronten?

- Det var en voldsom påkjenning.

- Vi hadde meldt oss til tjeneste i seks måneder, men ble holdt inne i ca. to år. To vintre opplevde jeg ved fronten. Den første var den verste med perioder med kulde helt ned i -50. Å sitte splitter naken nede i bunkeren å plukke lus da, det var ingen fornøyelse.

HAR ENNÅ KULE I KROPPEN

- Vi kjempet i forreste linje hele tiden, og vi hadde store tap. I mitt kompani var vi 191 mann, da vi ble satt inn ved fronten. Da vi ble trukket ut var vi bare 6 mann igjen av den opprinnelige styrken. Selv ble jeg såret 3 ganger, men etter noen dager på lasarett, var en lappet sammen og ble sendt ut i linjene igjen. En hard tilværelse som måtte gi oss skrammer og arr på legeme og sjel for resten av livet.

Jeg har ennå restene av en kule sittende i kroppen 45 år etter. Du blir forresten aldri kvitt

En rolig sommerstund i skyttergravene ved Pulkowo. Vårt intervjuobjekt A finner vi liggende i forgrunnen til venstre.

hor mitt minnet om hvislingen av en granat, og kunne få meg til å kaste meg mot bakken. En bok fra mellomkrigstiden «Fra menneske til soldat» handler om den 1. verdenskrig og den utrolige forvandlingen som foregår med et menneske som fra et rolig og trygt liv i det sivile blir kastet inn i den brutale og rå tilværelse som frontsoldat. Minst like problemfylt blir den vanskelige snuoperasjonen fra soldat til menneske. Men tiden leger alle sår, heter det, og etterhvert venner man seg til omstillingen. Jeg hadde bestemt meg for å ta opp studiene igjen, men det var så meget uro i studentmiljøet, så jeg ville se tiden litt an. Utpå høsten 1943 ble også universitetet stengt.

PÅ HALDEN POLITIKAMMER

Ved politikammeret hadde vedkommende som skjettet forbindelsen mellom det norske politi og tyskerne stukket av til Sverige. Jeg ble anmodet om å overta stillingen, men var sant å si nokså lei alt som hadde med uniform å gjøre og hadde mine betenkeligheter. Etter en tid led jeg meg allikevel overtale. Det var et mangslungent og variert arbeide og et stort virkeområde. Men ikke alle tyskerne var like lette å hanske med. Sikkerhetspolitiet f.eks. hadde en tendens til å blande seg opp i all verdens ting som de egentlig ikke hadde noe med å gjøre. Det var nødvendig å mobilisere all sin kløkt og med list og lempe forsøke å dempe deres pålegg og trykk. Politikammeret virket på mange måter som en buffer mellom den tyske okkupasjonsmakt og befolkningen. Jeg var ikke i den stillingen stort mer enn et år. Det var allikevel en påkjenning på nerver og helse, og med ettervirkningene fra frontlivet ennå sittende i kropp og sjel, følte jeg lettelse da krigen endelig tok slutt.

RETTSOPPGRJØRET

- Hva skjedde så?

- Ja, vi fikk jo det meget omtal-

- Mener du at du ikke gjorde noe galt?

- Nei, bevares. Vi gjorde selvsagt mye galt. Det skulle ha også bare mangle. Men det å gjøre noe galt er ikke nødvendigvis straffbart. For at noe skal være straffbart må det være rettsstridig. Det mener vi at vår holdning under krig og okkupasjon ikke var. Den samme oppfatningen hadde åpenbart også Londonregjeringen, ettersom de i ettertid vedtok landssvikanordningen og ga den tilbakevirkende kraft. Men man må jo forsone seg med at makt er rett.

En gammel skurekone hadde noen ganger vasket gulvet på grensepolitikontoret. Hun ble dømt for landssvik og fratatt sine maysommelige oppsparte sparepenger, mens entreprenører som hadde tjent formuer ved å bygge festningsanlegg og baraker for tyskerne (fienden) under hele krigstiden gikk fri.

Det kreves en fleksibel rettferdighetssans for å kunne applaudere dette.

IKKE PLASS FOR N.S.

I den forbindelse renner noen ord av den franske kardinal Richelieu meg i hu: «Gi meg seks linjer skrevet av en hederlig mann, og jeg skal finne noe der som holder til å få ham hengt.

For øvrig er min mening at i dagens velferdssamfunn, ville det ikke vært plass for noe NS. Det ville virke som en anakronisme. På den annen side er jo også Arbeiderpartiet av idag noe helt annet enn det var i 30-årene. Hadde Arbeiderpartiet av i dag sittet med regeringsmakten den gang, tror jeg at vi hadde klart å holde oss utenfor krigen.

- Det var da en overraskende finale på vår samtale?

- Kanskje det. Men jeg mener det.

A. gir oss et lite skjett smil. Vi har gitt ham anledning til å fortelle «sin versjon» uten noe inngrep fra vår side.

Vi bør kunne tåle å høre det snart femti år etter.